

Privitor la necesitatea unor lucrări lexicografice pentru limba română ca L2

Gabriela BIRIȘ*

Key-words: *monolingual dictionaries, pedagogic lexicography, L2 Romanian*

1. Introducere

Necesitatea de a utiliza un dicționar în procesul învățării limbilor străine este unanim acceptată, fie că ne referim la dicționare bilingve, utile în primele etape de însușire a unei limbi străine, sau la dicționare monolingve, care devin un instrument de lucru în momentul în care se atinge un nivel ridicat de competență¹ în comunicare pentru L2. Deși dicționarele monolingve elaborate pentru principalele limbi de circulație internațională au reprezentat un sprijin important în însușirea acestor limbi de peste șase decenii², problemele teoretice privitoare la conținutul lor și la nevoile reale sau la „profilurile” celor care le utilizează, așa-numiții *learners*, au fost abordate sistematic doar recent (Fernández García 1997: 310). În timp ce bibliografia destinată aspectelor teoretice de predare/învățare a vocabularului unei L2 a crescut substanțial (Schmitt 2000, Nation 2001), abordarea critică a rolului, conținutului și formei dicționarelor monolingve în procesele didactice menționate a lipsit indiferent de limba vizată.

În acest articol, propunem o succintă prezentare a evoluției dicționarelor monolingve publicate pentru limbile engleză și spaniolă ca L2, în termeni de principii generale de redactare și de conținut lexical propriu-zis, punctând principalele critici formulate pe marginea acestor lucrări lexicografice, și aducem argumente pentru o lucrare lexicografică destinată românei ca L2, plecând de la experiența personală de redactare a unui dicționar de antonime pentru limba română ca L2.

* Universitatea din Craiova, România.

¹ Studii recente au demonstrat că studenții sunt atrași mai mult de dicționarele bilingve, în special pentru decodare, în timp ce dicționarele monolingve sunt consultate mai târziu, când dezvoltă un nivel de competență superior în L2 (Tomaszczyk 1979, Baxter 1980, Bensoussan et al. 1984, Atkins, Knowles 1990). Există însă și părerea că se utilizează un dicționar bilingv pentru nivelul elementar, un dicționar monolingv pentru străini pentru nivelul intermediar și un dicționar monolingv general pentru un nivel avansat de cunoștințe în L2 (Hernández 1995).

² Ne-am ghidat după anul publicării primei ediții a unui dicționar reprezentativ, celebru pentru limba engleză: *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* (OALDCE), sub conducerea lui A.S. Hornby, la Oxford University Press, deși primul dicționar monolingv englez pentru străini este considerat *New Method Dictionary* de M. West și J. Endicott, publicat în 1935 (apud McArthur 1989: 52).

1.1. Scurtă prezentare a problematicii dicționarilor monolingve pentru L2

Problema dicționarilor monolingve pentru străini este strâns legată de dobândirea statutului de *lingua franca* al englezei (McArthur 1989: 52) beneficiind, în consecință, de aportul a două tipuri de studii, dezvoltate, inițial, în mod independent unele de altele: cele de (meta)lexicografie și cele de didactica englezei ca limbă străină. Cronologic, acest tip de dicționare trebuie relaționat cu publicarea, în anii '80, a primelor studii statistice asupra vocabularului minimal, esențial în dobândirea competenței de comunicare într-o limbă străină, pe care le succede. A.S. Hornby, autorul lucrării *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English*³ (OALDCE), publicată într-o primă ediție în 1948, stabilește principalele caracteristici ale unui dicționar de acest tip⁴:

- macro-structură restrânsă și selectivă, nu exhaustivă,
- alegerea lemelor pe baza experienței în predarea limbilor străine și a nevoilor studenților străini,
- primatul criteriului frecvenței și al uzului,
- accent pe cuvintele și sensurile curente din limba standard și pe vocabularul fundamental (engl. *core vocabulary*),
- micro-structură extinsă, cu excluderea informației de ordin istoric și etimologic,
- explicarea sensurilor în cel mai simplu mod,
- rafinarea distincțiilor între sinonime,
- plasarea cuvintelor în contexte (cf. Kirkness 2006: 68–69).

Edițiile ulterioare ale dicționarului vor păstra principiile enumerate și nu vor interveni decât asupra listei de leme, pe care o vor actualiza permanent, ajungând în prezent la 3.500 de itemi. Cele mai recente ediții au adăugat informații extralingvistice și cultural-enciclopedice. Potrivit tradiției lexicografice britanice dicționarul ideal pentru L2 este unul monolingv, gândit ca resursă pedagogică: te învață cum să utilizezi cuvântul, încurajând învățarea independentă, autonomă și este un produs derivat din lucrările lexicografice pentru nativi (Tickoo 1989: V–XIV).

1.2. Obiecții și sugestii de îmbunătățire aduse dicționarilor monolingve pentru L2

Criticile aduse dicționarilor britanice monolingve pentru L2 au vizat: a) absența unei scheme pentru informația gramaticală, care să fie respectată în toate dicționarele, b) sursa exemplelor incluse – să se folosească exemple autentice sau exemple inventate, c) redarea definițiilor printr-un inventar restrâns de cuvinte, care

³ Dicționarul a fost publicat inițial cu titlul *Idiomatic and Syntactic English Dictionary* și abia în 1952 va primi titlul sub care se va consacra, pe care l-am citat și în articolul nostru (Stein 1989: 10).

⁴ Caracteristicile dicționarilor monolingve pentru străini au fost evidențiate cu mult înainte de Henry Sweet (1899): sintetizarea informațiilor privitoare la ortografie și punctuație, omiterea cuvintelor necunoscute de vorbitorul nativ cult, redactarea definițiilor într-un limbaj simplu, importanță egală acordată definițiilor și exemplelor (apud Hernández 1995).

să fie utilizate pentru explicarea sensurilor, așa-numitul *restricted defining vocabulary*, estimat pentru limba engleză la 1490 de cuvinte (Cowie 1989: 47).

Controverse legate de sursa exemplurilor a fost generată de publicarea dicționarului Collins COBUILD⁵, în 1987, al cărui redactor-șef, John Sinclair, a pledat explicit pentru utilizarea corpusurilor electronice în selectarea exemplurilor:

.....invented examples are really part of explanations. They have no independent authority or reason for their existence, and they are constructed to refine the explanations and in many cases to clarify the explanations. They give no reliable guide to composition in English and would be very unreliable if applied to that task.... usage cannot be invented, it can only be recored (Sinclair 1987: XV, apud Cowie 1989: 45).

Cu toate acestea, la redactarea lucrărilor lexicografice, corpusurile de limbă existente trebuie utilizate într-o formă adaptată, deoarece propozițiile din contextele reale sunt interconectate într-un mod complex, comparativ cu exemplele scurte, de sine stătătoare ale dicționarilor (Cowie 1989: 46).

În privința unui vocabular „controlat” utilizabil în definiții, controversele sunt la fel de mari, avantajele constând în facilitarea înțelegerii unor cuvinte necunoscute prin definiții redactate în cuvintele cunoscute deja, iar dezavantajele sunt date de imposibilitatea definirii adecvate a anumitor intrări în termenii cuvintelor cu frecvență mai mare; termenii tehnici, spre exemplu, nu pot fi definiți decât în afara unui vocabular minimal (Cowie 1989: 47).

În timp, s-a cristalizat ideea că o versiune prescurtată a dicționarilor academice pentru nativi nu poate acoperi necesitățile vorbitorilor de L2, aspectele teoretice ale acestei chestiuni contribuind la apariția unui subdomeniu al metalexicografiei denumit de Hartmann (1989) *lexicografie pedagogică* (< engl. *pedagogic lexicography*). Noii discipline i-a revenit sarcina scrierii și studierii dicționarilor utilizate în învățarea limbilor străine, dar și a studierii modului în care se utilizează dicționarele de către profesori sau studenți (Kirkness 2006: 68). Cu toate acestea, dicționarele destinate vorbitorilor nativi continuă să exercite o influență considerabilă asupra celor monolingve pentru străini, determinându-le conținutul, structura și orientarea generală (Rundell 1988: 100).

Dicționarul monolingv pentru străini diferă esențial de cel pentru nativi prin tipul de informație de care este interesat vorbitorul de L2 și prin importanța mult mai mare pe care primii o acordă informației de ordin sintactic, enciclopedic sau pragmatic, necesară în producerea de texte adecvate fiecărei situații de comunicare, un tip de informație care face parte din competența comunicativă a vorbitorului nativ (Hernández 1995).

Comentariile critice făcute, din perspectivă didactică, pe marginea dicționarilor monolingve sunt foarte puține, studiul lui Amorey Gethin și Erik Gunnemark (1996: 103–104) oprindu-se asupra următoarelor aspecte:

⁵ S-a considerat că acest dicționar se bazează exclusiv pe un corpus electronic al limbii engleze autentice (*real English*), din care s-au selectat exemplele, reușind să integreze elementele computaționale în toate aspectele muncii lexicografice, pentru prima dată în istoria lexicografiei (Kirkness 2006: 70).

1. inadecvarea definițiilor prin sinonimie – dată fiind competența mai redusă a vorbitorilor în L2, aceștia pot interpreta ca echivalente cuvinte care în realitate nu sunt,
2. obiecții asupra avantajelor unor definiții monolingve,
3. sursele dicționarului trebuie să fie în relație și cu limba vorbită, pentru că dicționarele au vizat, cu precădere, textele scrise și norma lingvistică.

Dezvoltarea instrumentelor computaționale sofisticate din lexicografie au modelat atât designul, cât și conținutul propriu-zis al dicționarelor, existența bazelor de date diminuând considerabil rolul și contribuția intuițiilor vorbitorilor nativi care participau la redactarea lor, reclamând, totodată, o reflecție sistematică asupra principiilor științifice de evaluare a dicționarelor și de cercetare a scopurilor pentru care sunt utilizate sau a tipurilor de utilizatori.

Dicționarul monolingv pentru un nivel avansat de cunoștințe de limba engleză a constituit obiectul de cercetare al unui volum colectiv de studii publicat în 1989: *Learners Dictionaries: State of Art*, prin care s-a deschis seria studiilor asupra dicționarelor monolingve pentru limbile străine. Schimbarea de paradigmă în acest domeniu a vizat mai multe direcții: găsirea unor modalități noi de a defini intrările, abordări noi ale aspectelor gramaticale relaționabile intrărilor, includerea aspectelor de pragmatică și îmbunătățirea exemplelor (Tickoo 1989: X).

După 1990, studiile de lexicografie pedagogică se înmulțesc și se extind la alte limbi de circulație internațională: spaniolă, franceză⁶ etc. Pentru cazul particular al spaniolei, necesitatea unui dicționar monolingv pentru utilizatori străini este evidențiată într-un studiu al lui Humberto Hernández, *Hacia un modelo de diccionario monolingüe del español para usuarios extranjeros* (1990), în care este semnalată această lacună a lexicografiei spaniole și se propune un model de dicționar, pornind și aici de la cele deja publicate pentru vorbitorii nativi, în care să se renunțe la informația privind pronunția (dată fiind regularitatea spaniolei), informația gramaticală să fie exhaustivă, pe cât posibil, definițiile să fie redactate clar și precis, rezumându-se la un vocabular minimal definit în prealabil și să fie însoțite de exemple în care cuvintele apar în contexte tipice, cu indicarea registrelor stilistice (Hernández 1995). Pe acest model se va realiza *El Diccionario para enseñanza de la lengua española* (1995), sub coordonarea Universității din Alcalá, cu 22.000 de intrări, elaborat pe baza studiilor privitoare la frecvență, a manualelor de spaniolă ca limbă străină și a unui corpus electronic, în care definițiile se dau plecând de la un vocabular minimal constituit din 2000 de definitori (Hernández 1995).

Cu toate acestea, direcțiile teoretice de cercetare din studiile recente (Fernández García 1997: 310) propun îmbunătățiri: corelarea opiniilor critice formulate în didactica limbilor străine cu cele lexicografice, centrarea pe utilizator și lărgirea tipului de informație conținut de dicționare, prin includerea informației de ordin pragmatic și a celei referitoare la uz.

⁶ Pentru limba franceză ca L2, situația este similară cu cea din limba engleză: lucrările lexicografice au o tradiție îndelungată, în timp ce studiile de critică lexicografică sunt mult mai recente.

2. Lucrări lexicografice pentru vorbitori nativi de limba română, din perspectiva didacticii românei ca limbă străină

În continuare, ne vom opri la tratarea verbului epistemic *a ști*, într-un dicționar românesc uzual – DEX, comparativ cu dicționarul britanic LDCE⁷, în încercarea de a reliefa aspectele lexicografice deficitare, din perspectiva predării românei ca L2. Astfel, lipsesc din DEX (Fig. 1) – sau sunt tratate superficial – informațiile de ordin pragmatic: spre exemplu, utilizarea verbului *a ști* în conversație, cu rol de marcator discursiv, la persoana a 2-a singular, în intonație ascendentă sau descendentă: *Știi↑..., Știi↓...,* extrem de bine descrisă în cazul lui *you know* din LDCE, la secțiunea SPOKEN PHRASES, punctul 18 (Fig. 2):

ȘTI, știu, vb. IV. I. 1. Tranz. și intrans. (Folosit și absol.) A avea cunoștință (de...), a fi informat (în legătură cu...), a cunoaște. ♦ Loc. adv. *Pe știute* = în cunoștință de cauză. *Pe neștiute* = a) fără să-și dea seama; b) în ascuns, pe furis, tiptil. ♦ Expr. (Tranz., absol.) *Nu știu, n-am văzut* = sunt cu totul străin de ceva, nu am idee de nimic. *Știu eu (sau știi tu etc.) ce știu (sau știi etc.)* sau *las' că știu eu*, se spune pentru a arăta că cineva cunoaște bine o situație și că nu poate fi indus în eroare. *Știi ce? sau știi ceva?, știi una?* = fii atent la ce-ți spun, ascultă ceea ce am să-ți spun. (Numai) *Dumnezeu știe* sau *știe Dumnezeu*, se spune pentru a sprijini o afirmație sau o negație. *Dumnezeu (mai) știe* sau *dracul (mai) știe*, se spune pentru a exprima o nedumerire, neputința de a preciza sau de a explica ceva, o nesigurantă. (Intrans.) *A-i ști* (cuiva) *de urmă* = a ști unde se află cineva. *Pe cât (sau după cât) știu* = după informațiile pe care le am. 2. Tranz. A lua cunoștință de...; a afla, a auzi. 3. Tranz. A cunoaște pe cineva (din toate punctele de vedere). ♦ Refl. A se cunoaște pe sine, a avea cunoștință că este într-un anumit fel; a se vedea într-un anumit fel. ♦ Refl. recipr. A se cunoaște unul pe altul; a avea legături de prietenie. 4. Intrans. A ține seamă de ceva, a lua în considerație; a avea teamă sau respect de cineva. ♦ Tranz. A recunoaște pe cineva sau ceva drept... ♦ A avea parte de ceva, a se bucura de ceva. 5. Intrans. A se interesa de..., a se îngriji de... II. Tranz. I. A poseda cunoștințe sistematice într-un domeniu, a stăpâni o știință, o artă etc. ♦ Expr. *A ști carte* = a ști să scrie și să citească; *p. ext.* a avea cunoștințe temeinice într-un domeniu, a fi învățat. *A ști pe de rost (sau pe dinafară, ca pe apă, ca apa,*

ca pe Tatăl nostru) = a putea reproduce întocmai, din memorie, fără greșală. ♦ A vorbi și a înțelege o anumită limbă. ♦ A se pricepe să facă ceea ce trebuie, a avea îndemânarea, abilitatea necesară într-o anumită împrejurare. ♦ Expr. *A nu (mai) ști ce să (se) mai facă* = a nu mai găsi nicio soluție pentru a ieși dintr-o încurcătură. *A nu mai ști ce să facă de...* = a fi copleșit de... *A nu ști de unde s-o apuce* = a nu se pricepe de unde să înceapă un lucru. (Absol.) *Știu eu?* exprimă îndoiială, nesigurantă, șovăire. 2. A putea, a fi în stare să facă ceva; a fi apt pentru ceva. ♦ A fi hotărât să facă ceva. ♦ Expr. *A nu ști ce vrea* = a nu putea lua o hotărâre, a fi nedecis; a șovăi. 3. A ține minte, a-și aminti. 4. A-și da seama, a înțelege, a pricepe. ♦ Expr. *A nu (prea) ști multe* = a riposta îndată (la provocarea cuiva). *Mai ști sau mai știu (și) eu, mai ști păcatul, de unde știi!?* = se prea poate, nu poți fi sigur că nu e așa. *Nu știu cum* = în mod inexplicabil. *A fi nu știu cum* = a fi ciudat, bizar. *A-i fi* (cuiva) *nu știu cum să...* = a-i fi (cuiva) greu sau penibil să... (Substantivat) *Un nu știu cum* sau *un nu știu ce* = ceva nelămurit; farmec deosebit, nedefinit. (Intrans.) *A nu ști de ghimă* = a fi supărăcios. 5. A prevedea. ♦ A presupune, a bănui. 6. A avea certitudinea, a fi sigur de ceva. ♦ Expr. *Să știu (bine) că...* sau *de-aș ști că...* = chiar dacă... ♦ Refl. impers. A fi lucru bine cunoscut. — Lat. *scire*.

Fig. 1. DEX, s.v. *a ști*

⁷ Ideea de a compara un dicționar monolingv pentru vorbitori nativi (DEX) cu un dicționar monolingv pentru străini (LDCE) poate părea paradoxală, pentru că aduce în discuție lucrări fundamentale diferite, dar comparația nu poate decât să argumenteze, dincolo de simplele intuiții, inadecvarea dicționarelor monolingve pentru vorbitorii nativi de limba română la necesitățile celor care studiază româna ca L2, în absența altor tipuri de lucrări lexicografice românești pentru nivelul B2 – C1, cu excepția dicționarelor bilingve.

SPOKEN PHRASES	
<p>18 you know a) used to emphasize a statement: <i>There's no excuse, you know.</i> b) used to make sure that someone understands what you are saying: <i>I felt very upset, you know?</i> c) used when you want to keep someone's attention, but cannot think of what to say next: <i>Well, you know, we've got a job to do here.</i> d) used when you are explaining or describing something and want to give more information: <i>That flower in the garden, you know, the purple one, what is it?</i></p>	<p>someone's opinion is wrong or that it is not important: <i>What does she know about relationships?</i></p>
<p>19 you know/do you know used to start talking about something, or make someone listen: <i>You know, I sometimes feel I don't know him at all.</i> † <i>Do you know, when I went out this morning that man was still there.</i> † (do) you know what/something? <i>You know what? I think he's lonely.</i></p>	<p>29 how should I know?/how am I to know?/how do I know? used to say that it is not reasonable to expect that you should know something: <i>'When will they be back?'</i> <i>'How should I know?'</i></p>
<p>20 I know a) used to agree with someone or to say that you feel the same way: <i>'We have to talk about it, Rob.'</i> <i>'Yeah, I know.'</i> b) used to say that you have suddenly had an idea, thought of a solution to a problem, etc: <i>I know, let's go out for a meal on your birthday.</i> c) used to stop someone from interrupting because they have an opinion about what you are saying: <i>It sounds silly, I know, but I will explain.</i> † <i>I know, I know, I should have had the car checked out before now.</i></p>	<p>30 how was I to know?/how did I know? used as an excuse when something bad has happened: <i>How was I to know that the file was confidential?</i></p>
<p>21 I don't know a) used to say that you do not have the answer to a question: <i>'When did they arrive?'</i> <i>'I don't know.'</i> b) used when you are not sure about something: <i>'How old do you think he is?'</i> <i>'Oh, I don't know, sixty, seventy?'</i> † [+what/how/whether etc] <i>I don't know whether to call him.</i> † <i>I don't know that I don't know that you need a passport for travelling within the EU.</i> c) used to show that you disagree slightly with what has just been said: <i>'I couldn't live there.'</i> <i>'Oh, I don't know. It might not be so bad.'</i> d) BrE used to show that you are slightly annoyed: <i>Oh, I don't know! You're hopeless!</i></p>	<p>31 be not to know BrE used to say that you do not mind that someone has made a mistake because they could not have avoided it: <i>'Sorry, I didn't realize you had guests.'</i> <i>'That's all right, you weren't to know.'</i></p>
<p>22 I don't know how/why etc used to criticize someone: <i>I don't know how people could keep an animal in those conditions.</i></p>	<p>32 I ought to know used to emphasize that you know about something because you made it, experienced it etc: <i>'Are you sure there's no sugar in this coffee?'</i> <i>'Of course. I ought to know, I made it!'</i></p>
<p>23 I don't know about you but... used to give your opinion, decision, or suggestion when you are not sure that the person you are talking to will feel the same way: <i>I don't know about you, but I'll be glad when Christmas is over.</i></p>	<p>33 for all I know used to emphasize that you do not know something and say that it is not important to you: <i>I don't know where she is. She could have been kidnapped for all I know.</i></p>
<p>24 I don't know how to thank you/repay you used to thank someone</p>	<p>34 not that I know of used to say that you think the answer is 'no' but there may be facts that you do not know about: <i>'Did he call earlier?'</i> <i>'Not that I know of.'</i></p>
<p>25 wouldn't you know (it) used to say that something is not at all surprising: <i>I was told in no uncertain terms that Helen, wouldn't you know it, didn't approve.</i></p>	<p>35 Heaven/God/who/goodness knows! a) used to say that you do not know the answer to a question: <i>'Where do you think he's disappeared to this time?'</i> <i>'God knows!'</i> † <i>Goodness knows why she didn't go herself.</i> b) used to emphasize a statement: <i>Goodness knows, I've never liked the woman, but I didn't know how bad it would be to work with her.</i></p>
<p>26 you don't know used to emphasize how strong your feelings are: <i>You don't know how much I missed him.</i></p>	<p>36 knowing my luck used to say that you expect something bad will happen because you are usually unlucky: <i>Knowing my luck, the train will be late.</i></p>
<p>27 I wouldn't know used to say that you do not know the answer to something and that you are not the person who would know</p>	<p>37 (well,) what do you know? used to express surprise: <i>Well, what do you know? Look who's here!</i></p>
<p>28 what does sb know? used to say angrily that</p>	<p>38 if you know what's good for you used to tell someone that they should do something, or something bad will happen: <i>You'll keep your mouth shut about this if you know what's good for you!</i></p>
	<p>39 you know who/what used to talk about someone or something without mentioning their name: <i>I saw you know who yesterday.</i></p>

Fig. 2. LDCE, s.v. *know*

Tratarea în mod inconsecvent sau superficial a mărcilor diastratice în DEX a fost semnalată și în alte studii (vezi Bidu Vranceanu 1997), din perspectiva normativ-didactică a românei ca L1. Dacă pentru vorbitorul nativ acest aspect nu ridică probleme, pentru că poate sesiza diferențele de registru stilistic din descrierea semantică a expresiilor: *Știu eu ce știu/Știi tu (ce știi)* – (se spune pentru a arăta că cineva cunoaște bine o situație și că nu poate fi indus în eroare, DEX s.v. *a ști*), vorbitorul de română ca L2 are nevoie de o descriere pragmatic-discursivă a verbului *a ști*, pentru a asocia comportamentul acestuia ca marcator fatic numai dialogurilor de tip familiar, ce implică poziții de egalitate/superioritate între interlocutori. În același timp, inserarea expresiilor între diferitele sensuri ale verbului

nu poate decât să genereze confuzii și să abată atenția de la sensurile de bază. De aceea, descrierea semantică propriu-zisă este delimitată în LDCE de discutarea analogiilor, care se face într-o caseta distinctă – WORD CHOICE (Fig. 3):

WORD CHOICE: know, find out, get to know
Know means to have information about something: *I know where you live. | I never knew you were such a good dancer.*
⚠ Do not use **know** when you mean to get information about something that you want to know. Use **find out** instead: *I went to the window to find out what was happening outside (NOT I went to the window to know what was happening outside).*
Know also means to be familiar with someone or something: *Do you know Sara well? | I don't really know London.*
⚠ Do not use **know** when you mean **become** familiar with someone or something. Use **get to know** instead: *I'd like to get to know her better (NOT I'd like to know her better). | The best way to get to know Venice is by boat (NOT The best way to know Venice is by boat.)*

Fig. 3. LDCE, s.v. *know*

3. Propuneri pentru o lucrare lexicografică de limba română ca L2

În general, cei care studiază româna ca L2 nu au la îndemână decât dicționarele bilingve și glosarele ordonate alfabetic de la sfârșitul manualelor, care conțin, uneori, scurte definiții sau doar traducerea cuvintelor în limbi de circulație⁸. Lucrările lexicografice existente pentru limba română ca L1 sunt greu accesibile străinilor, în primul rând din cauza absenței exemplurilor sau caracterului prea literar sau poetic al celor utilizate. În cazul glosarelor, este deficitară tratarea expresiilor și a locuțiunilor, abordarea sinonimiei și a polisemantismului cuvintelor.

Chiar dacă limba română nu are o largă circulație internațională, ea trebuie să dispună, în scopuri didactice, de instrumente lexicografice comparabile calitativ cu cele ale limbilor internaționale. Direcțiile de dezvoltare schițate la începutul articolului (subcapitolele 1.1 și 1.2) pot constitui premisele unor dezbateri teoretice privitoare la predarea/învățarea lexicului și la conținutul lucrărilor lexicografice cu scop didactic. În timp ce materialele didactice propriu-zise utilizate în predarea limbii române ca limbă străină sunt concepute individual sau în colective mici și au o funcție didactică restrânsă, dicționarul este un instrument educațional mult mai complex, fiind o resursă de primă importanță în învățarea unei limbi străine, ce trebuie gândit într-o formă dictată de această funcționalitate.

În opinia noastră, un dicționar al limbii române ca limbă străină destinat nivelurilor B2 – C1 din descriptivele europene ar trebui să indice: categoria gramaticală, informația morfologică specifică fiecărei părți de vorbire (gen și număr, desinențe de Genitiv/Dativ la substantive, grad de comparație la adjective și adverbe, model de conjugare la verbe etc., după structura din DOOM 2), informația de ordin sintactic (complemente și adjuncți circumstanțiali caracteristici, compliniri obligatorii la anumite adverbe, adjective verbale cu complemente obligatorii etc.), silabație și accentuare, elemente de pronunție – numai la cuvintele care ridică astfel de probleme, spre exemplu, la formele lui *a fi* care încep cu *e-*: *este/ești* sau la

⁸ Cazul manualelor realizate de Brâncuș et al. sau Dorobăț și Fotea.

pronumele personale *el/ea, ei/ele*, dar și la împrumuturi neadaptate la sistemul fonetic al limbii române –, informații de ordin stilistic, pragmatic, cultural și a celor privitoare la uz/frecvență, traducerea într-o limbă de circulație⁹ – preferabil în engleză, exemple din limba scrisă și din cea vorbită, luându-se ca sistem de referință *româna curentă citadină* (Șuteu 1998: 180–181, cf. Iliescu 1994), adică limba folosită de un vorbitor cult din mediul urban. Nucleul intrărilor și al cuvintelor de utilizat în definiții îl poate constitui *Vocabularul minimal* realizat la inițiativa și sub coordonarea Mariei Iliescu, care conține 3.662 de cuvinte în ediția din 1994, chiar dacă în exemple se poate depăși acest inventar.

În redactarea acestei lucrări lexicografice, se impune utilizarea manualelor și auxiliarelor didactice deja elaborate pentru limba română ca L2, a studiilor teoretice de didactică a lexicului, a studiilor lingvistice în care se discută particularitățile și dificultățile românei ca limbă romanică și ca limbă străină, din perspectivă lexicală, repartizarea pe niveluri a vocabularului minimal. Se va avea în vedere „profilul” lexical particular al românei: semantism bogat, capacitate mare de derivare și compunere, dar și de a forma locuțiuni și expresii etc.

Se poate renunța la informația de ordin istoric, dar numai parțial la cea etimologică, pe care ar trebui să o menținem în cazurile în care ajută la însușirea sensurilor (diferențieri între sinonime, în cazul calcurilor lingvistice sau al expresiilor și locuțiunilor). Informația de ordin cultural este necesară în același tip de situații: dublete/triplete etimologice și sinonimice, expresii și locuțiuni.

Se vor integra și aspecte mai puțin abordate în lucrările de română ca limbă străină: sinonimia la nivel frazeologic sau locuțional, valori stilistice ale sinonimelor, omografe, omofone etc. În măsura în care există, ar trebui integrate rezultatele studiilor privind frecvența cuvintelor¹⁰ și a sensurilor, pentru ca sensurile să fie redade în funcție de uz. Un imens impediment ar putea fi absența corpusurilor electronice pentru română¹¹ (atât scrisă cât și vorbită) sau a versiunilor electronice pentru cele mai importante dicționare pentru nativi. Pe de altă parte, există și un avantaj la fel de mare: tradiția lexicografică și modelele din limbile de largă circulație, ce pot fi adaptate la situația românei.

Deoarece antonimia prezintă un caracter mai rigid, puternic structurat (cf. Bârlea 1999) am încercat să redactăm un dicționar de antonime pentru limba română ca L2, gândit ca mijloc de învățare lexicală, în care perechile antonimice să nu fie tratate atomist, ca în dicționarele pentru vorbitorii nativi de limba română (vezi Vințel 2002), ci în strânsă legătură cu relațiile de polisemie și sinonimie, fiecare sens putând antrena alte perechi antonimice și alt lanț sinonimic, rețeaua devenind mai complexă în funcție de indicele de polisemie al unui cuvânt. A rezultat un *Dicționar de antonime, sinonime și analogii. Vocabular minimal (cu traducere în limba engleză)*, în curs de publicare, pe care l-am redactat împreună cu Elisabeta Șoșa și Diana Viorela Burlacu, pentru nivelul A1–B1, în care au fost incluse 670 de

⁹ Nefiind o limbă de circulație largă, româna ar trebui să dispună și de un instrument de studiu/informare pentru cercetătorii interesați de aspecte punctuale ale românei și nu de învățarea ei.

¹⁰ Pentru limba română nu există studii referitoare la frecvența sensurilor.

¹¹ Ideea că realizarea unei lucrări lexicografice nu mai este posibilă azi fără corpusuri electronice pentru selectarea exemplurilor a fost formulată de prof. univ. dr. Rodica Albu, cu ocazia simpozionului. Îi mulțumim pe această cale.

intrări, aproximativ 1.400 de perechi antonimice cu analogiile lor și peste 2.500 de sinonime. Casetele cu intrări conțin descrierea gramaticală, conform DOOM 2, indicarea accentului, a pronunției pentru formele care au impus acest tip de indicație, variantele libere: flexionare, accentuale, lexicale, grafice și stilistice, dar și traducerea definițiilor și a sinonimelor în limba engleză. Exemplele au fost construite și adaptate de autoare după lucrări lexicografice mai vechi, după texte beletristice și culegeri de maxime sau de proverbe și după volume cu eșantioane de limbă vorbită publicate până în prezent (CORV, IV). Redactarea acestui dicționar constituie, credem noi, un argument suplimentar în favoarea unei lucrări lexicografice pentru română ca L2. Din moment ce a fost posibil să se sistematizeze, într-o singură lucrare, informația provenită din gramatici, dicționare explicative și corpusuri, la scara vocabularului minimal al românei, credem că este realist să susținem redactarea unei lucrări lexicografice și pentru nivelul B2–C1. Vorbim despre un proiect amplu și de durată, pe care ar trebui să-l preia institutele de lingvistică din București, Cluj și Iași, care au o îndelungată tradiție în acest domeniu, contând, în același timp, pe colaborarea centrelor universitare în care se predă limba română ca limbă străină, cărora le revine sarcina integrării aspectelor de didactică a limbii și sistematizarea conținutului lexical al manualelor de limba română ca L2. Redactarea va fi posibilă în măsura în care institutele de lingvistică vor accepta ideea lexicografiei pedagogice pentru limba română ca limbă străină, egală ca statut celorlalte preocupări lexicografice.

Bibliografie

A. Izvoare și lucrări de referință

- CORV: Laurenția Dascălu Jinga, *Corpus de română vorbită. Eșantioane*, București, Oscar Print, 2002.
- DEX: Academia Română, Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Univers Enciclopedic, 1996.
- DOOM 2: Academia Română. Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Univers Enciclopedic, 2005.
- LDCE: *Longman Dictionary of Contemporary English*, 3rd edition, Edinburgh, Pearson Education, 2007.
- IV: Liliana Ionescu-Ruxăndoiu (coord.), *Interacțiunea verbală în limba română actuală. Corpus (selectiv). Schiță de tipologie*, Editura Universității din București, 2002.

B. Literatură secundară

- Atkins, Knowles 1990: B.T.S. Atkins și Frank E. Knowles, *Interim report on the Euralex/AILA research project into dictionary use*, în T. Magay and J. Zsigány (eds.), *Budalex '88 proceedings: Papers from the Euralex third international congress*, Budapest: Akadémiai Kiado, p. 381–392.
- Baxter 1980: James Baxter, *The dictionary and vocabulary behavior: A single word or a handful?*, în *TESOL Quarterly* 14 (3), p. 325–336.
- Bârlea 1999: Gheorghe Bârlea, *Contraria latinitas. Contraria romanica. Sistemul antonimelor în limba latină și reflexele sale în limbile romanice*. București, Editura All.

- Bidu Vrănceanu 1997: Angela Bidu Vrănceanu, *Mărcile stilistice (diastatice) în DEX și importanța lor normativ-didactică*, în LL, XLII, 1, p. 27–36.
- Brâncuș et al. 2003: Grigore Brancuș, Adriana Ionescu, Manuela Saramandu, *Limba română: manual pentru studenții străini*, ed. a 5-a, București, Editura Universității.
- Bensoussan et al. 1984: Marsha Bensoussan, Donald Sim și Razelle Weiss, *The effect of dictionary usage on EFL test performance compared with student and teacher attitudes and expectations*, în *Reading in a Foreign Language* 2 (2), p. 262–276.
- Cowie 1989: A.P. Cowie, *Learners' Dictionaries – Recent Advances and Developments*, în Tickoo ed., p. 42–51.
- Dorobăț, Fotea 1999: Anca Dorobăț, Mircea Fotea, *Româna de bază. Essential Romanian*, Iași, Editura Institutul European.
- Fernández García 1997: Joel Fernández García, *Lexicografía de la recepción: expectativas del usuario del diccionario para extranjeros*, în ASELE. Actas VIII, p. 310–318, http://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/asele/pdf/08/08_0307.pdf.
- Gethin, Gunnemark 1996: Amorey Gethin și Erik Gunnemark, *The Art and Science of Learning Languages*, Oxford, Intellect.
- Hartmann 1989: R.R.K. Hartmann, *What We (Don't) Know about the English language learner as a dictionary user: a critical select bibliography*, în Tickoo ed., p. 213–221.
- Hernández 1995: Humberto Hernández, *El Nacimiento de la lexicografía monolingüe española para usuarios extranjeros*, în ASELE. Actas VI, http://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/asele/pdf/06/06_0202.pdf.
- Hernández 1998: Humberto Hernández, *Hacia un modelo de diccionario monolingüe del español para usuarios extranjeros*, în ASELE. Actas I, p. 159–166, http://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/asele/pdf/01/01_0307.pdf.
- Iliescu 1981: Maria Iliescu (coord.), *Vocabularul minimal al limbii române. Cu traducere în limbile engleză, franceză, spaniolă*, București, Editura Didactică și Pedagogică.
- Iliescu 1994: Maria Iliescu (coord.), *Vocabularul minimal al limbii române curente cu indicații gramaticale complete tradus în germană, franceză, italiană, spaniol*, București, Demiurg.
- Iliescu 2001: Maria Iliescu (coord.), *Dicționar poliglot*, București, Teora.
- Kirkness 2006: Alan Kirkness, cap. *Lexicography*, în *The handbook of applied linguistics*, edited by Alan Davies și Catherine Elder, Malden, Blackwell Publishing.
- McArthur 1989: Tom McArthur, *The Background and Nature of ELT Learners' Dictionaries*, Tickoo ed., *Learners' Dictionaries: State of the Art*, Anthology Series 23, Singapore, Regional Language Centre, p. 52–64, <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED342250.pdf>.
- Nation 2001: I.S.P. Nation, *Learning vocabulary in another language*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Rundell 1988: M. Rundell, *Changing the Rules: Why the Monolingual Learner's Dictionary Should Move Away from Native-speaker Tradition*, în Snell-Hornby ed., *ZurILEX 86 Proceedings*, Niemeyer, Francke.
- Schmitt 2000: N. Schmitt, *Vocabulary in language teaching*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Sinclair 1987: *Collins COBUILD English Language Dictionary*, London and Glasgow.
- Stein 1989: Gabriele Stein, *Recent Developments in EFL Dictionaries*, în Tickoo ed., *Learners' Dictionaries: State of the Art*, Anthology Series 23, Singapore, Regional Language Centre, p. 10–41, <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED342250.pdf>.
- Șuteu 1998: Flora Șuteu, *Româna citadină*, în *Études romanes dédiées à Maria Iliescu*, Craiova, Editura Universitaria, p. 180–181.
- Tickoo 1989: Markhan Tickoo ed., *Learners' Dictionaries: State of the Art*, Anthology Series 23, Singapore, Regional Language Centre, <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED342250.pdf>.

- Tickoo 1989: Markhan Tickoo ed., *Learners' Dictionaries: State of the Art*, Anthology Series 23, Singapore, Regional Language Centre, <http://www.eric.ed.gov/PDFS/ED342250.pdf>.
- Tomaszczyk 1979: Jerzy Tomaszczyk, *Dictionaries: Users and uses*, *Glottodidactica*, 12, p. 103–119.
- Tono 2001: Yukio Tono, *Research on Dictionary Use in the Context of Foreign Language Learning*. (Lexicographica Series Maior 106), Tübingen, Max Niemeyer Verlag.
- Vintilă-Rădulescu 2002: Ioana Vintilă-Rădulescu, *Resurse lingvistice pentru limba română elaborate la Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan”*, în *Limba română în Societatea Informațională – Societatea Cunoașterii*, București, Editura Expert, 2002, p. 21–33.
- Vințeler 2002: Onufrie Vințeler, *Dicționar de antonime*, vol. I (A–G), vol. al II-lea (H–Z), Cluj-Napoca, Dacia.

On the Necessity of Lexicographic Works for L2 Romanian

The most frequently used monolingual dictionaries available for Romanian as L1 (DEX, DLRLC, MDA) are not appropriate for the purpose of teaching or learning L2 Romanian due to certain features: the lack of full grammatical descriptions, stylistics registers or indications concerning the use, and the inconstancy of extensive illustrative examples for the meanings of each entry. Our article tries to sketch the coordinates of a dictionary conceived particularly for Romanian as L2, in accordance with the lexical characteristics of this language arguing the necessity of complex pragmatic descriptions of the entries and the presence of more examples excerpted from databases with a special focus on the spoken language and usage.